

Ханты ясайд

23 мая 2019 года

www.khanty-yasang.ru

№ 10 (3526)

Основана 1 ноября 1957 года

Ашкода етшуптаты хатлъ пилъ!

Л.Гурьева, ведущий

Тым хүрн Вудаң лалъян далясум хэ, Советской Союз Герой нэм таюм хэ Николай Сирин нэм-пи Ёмвошай хётмит ёшколайн 11-мит класс етшуптаты ханты па вухаль пухът па эви – щит Александр Кравченко, Анастасия Мастерских, Фёдор Меров па Пётр Молданов.

Лыв ешавэл экзаменят мэты питлэйт, ширн интам щи вера яма дэштэйлдэйт. Мосл лупты, Ас нопатты тылаш 24-мит хатлэн 9-мит класс етшуптаты няврэмэт па хон пелэк яснэт хуват экзаменят мэты олцитдэйт. 27-мин 11 класс етшуптаты эвет-пухът литература па география хуват экзаменят ханшты питлэйт.

Тым ванайн Ёмвоши нэмасяя мирхотн округ вэнлэйтаты вэр тэты департамент кэща лэнкэр нэ Олеся Васяева эвэлт уша йис, хуты ин 9 па 11-мит классыт етшуптаты няврэмэт пята экзаменят мэты щира нэмасяя 318 тэхи дэштман вэл. Тым одн 18 шурас няврэм 9-мит класс, 9 шурас 11-мит класс етшуптаты щира экзаменят мэты питлэйт.

Тым одн ёшкола етшуптаты эвета-пухъта ям яснэт лупты лэнхалуй. Ешак няврэмийт, яма экзаменят мияты, вэн непекэнца юваты па елды Россия мүүвэв пята вещката рэпитаты!

Людмила ГУРЬЕВА

Йис тাখет

Ёмвоши Югра мүв губернатор ләңкәр хә Юрий Южаков йис тাখет вәньльман тайты вәрәт елды тәты оләңян мирхот вәрантас.

«Служба государственной охраны объектов культурного наследия ХМАО-Югры» нәмуп тәхи кәща ики **Андрей Кондрашев** путәртсәлә, муй вўрн лыв 2018-мит ол мәр рәпитетсәт. Лүв яснәл эвәлт уша йис, йилуп тыләштә оләңмит хәтәлн 2019-мит одн ёмвоши округ мүвн иса 986 йис культурной тәхи федеральной щирн вәл. Щәлтә сот няльяң тәриман тайты йис тәхи региональной ути хәншман. Югра мүвн 19 щимәш тәхи арсыр районатн вәлдәт.

Округевн нял щурас 989 культурной объект йилла вәйтум па нух хәншум. Щи тাখет иса давәлман тайдайт. Йис тাখет вәньльман тайты ёх 2018-мит одн 237 мүв илдийн вәйтум ут вантыйлман па давәлман тайсәт. Йилла мүв илдийн 225 йис вәлупсы пурмәс вәйтсәт. Лыв арсыр йис утат мир вантыйлты кәша ванлупсәтн шашийлдәт.

Елды мир ёктәшум хотн «Барсова гора» нәмуп тәхи кәща ики **Пётр Стаскин** ай тәс. Лүв щирәлн, щи тәхи тәса вәньльман па тәриман тайты мосл. Щит, вантә, Сәрханл мүв хәнтәт йис телн емән тәхи вәс.

Әхәт Югра мүв культура вәрәт тәты тәхийн кәща юкана вәлты не **Ирина Кибкало** лупас:

— Мүң ин V-мит Международ-

ной Северной археологической конгресс ләщәтлүв. Щи мирхот ёмвоши ван хәтлуп тыләшн 11-14-мит хәтләтн питл.

Щи юпийн Сүмәтвош районан культура вәрәт тәты кәща ими **Татьяна Хазиахметова**, Манстэр район кәща не **Анна Куташова** па ёмвоши районан социальной вәрәт тәты тәхи кәща ими **Татьяна Конкина** путәртсәт щи оләңян, лән Югра мүва юхтылты ёха йис әмәш тাখет ванләттәты. Т. Конкина лупас:

— Ёмвоши районан кät йис тәхи вәл. Щит рүш щурас ики **Е.И. Рязанцев** ампар хот Селиярово вошин па йис Тәрум хот Храм Вознесения Господня Горноправдинск вошин. Тäm Тәрум хот 1835-мит одн омäсса.

Мүң тамаң йис тাখет мойң хуятата ванләтләлүв. Тäта арсыр емәнхәтдәт ләщәтйиллүв.

Ульяна ДАНИЛО

Шуши мирәт мәш ямәлты вәрәт

Тäm йисн округев дуватн Югра мүвев здравоохранения Департамент тәхи ар щирн шуши мирәт мәш вәрәт ямәлтәл.

Щиты араттөлн иса 143 щурас хәннечә ай кәртәтн юхи хәшум оләтн вәлдәт. Лыв күтәлн ямкем ар шуши мир хәннечүяттә иши хурасуп тәхетн вәлты-холты щирлал йис пурайт вўш эвәлт ләщәтләт. Щимәш ай кәртәтә машинантн питты тәмхәтл иши-ты давәрт. Вантә, түнцирәна вәрүм кев ёш лыв хущеда мәнты пәта иши-ты ѣнәм. Щит пәта мүң округев мүв хуши рәпитеты здравоохранения департамент тәхи кәшайт кашән пурайн нәмәсләт, муй вәрты, лән арсыр ай кәртәтн вәлты шуши мирәт па сыр-сыр па мир хәннечүяттә мәш вәрәт түнцирәна арталаты па тәса ямәлтәты.

Тäm пүш Ac хәлты тыләштә оләң хәтл вўш эвәлт Югра мүв арсыр мәшәт лекцииты хотатн рәпитеты тохтурат нәмасыя диспансеризация верум пурайн араттөлн ай кәртәтн вәлты 236 щурас хәннечә мәш вәрәт арталасат. Щи хәйт-ненәт күтн 2 щурас 747 хәннечә шуши мирәт эвәлт вәсәт.

Щимәш диспансеризация вәр тäm 2019-мит одн мүң Югра мүвев мәш лекцииты тәхет араттөлн

100 процент вўша тәса ләщәтсәт.

Ар пәләк тохтурат, мәта ёх тäm увас мүвевин хўб вўшат эвәлт щимәш вәр вәрләт, щиты лыв кәща ёхлала лупсәт, хуты хәнтәт, вухалят муй па юрнат иши хурасуп мәшәт тайдәт, мәта утат округев дуватн щимәш ай кәртәтн вәлты арсыр мирәт хәннечүяттә иши-ты тайты вәритләт. Щит пәта кашән пурайн «Центр профессиональной патологии» тәхи хуши рәпитеты вән тохтурат вет тыләштә мәр Ас нопатты тыләштә вўш эвәлт па иса Ай тাখет потты тыләштә вәнта «Николай Пирогов» нәмуп түтән хопн округев хуватн ай кәртәтә янхәт па щи тәхетн вәлты хәннечүяттә мәш вәрәт арталәт. Щәлтә Асат муй юханат потты вер юпийн, хән тәл ёшат ямсыева вердыйт, округев тохтурат иши-ты Ас хәлтты тыләштә вўш эвәлт па иса вән кер тыләштә сухәнты вәнта арсыр ай кәртәтә машинант янхәт па нәмасыя хәннечә мәшитты щирлал уша вәрләт.

Кашән пурайн 12 тохтур округев дуватн хўб тәхет хуши вәлты кәртәтә янхәл, щит терапевт, хирург, гинеколог, педиатр, невролог,

окулист, лор, стоматолог па ультразвуковой, эндоскопической, рентгенология вәрәт ләщәтты хәннечүяттәт.

Юхи хәшум 2018-мит одн округевн вәлты лечебно-диагностической тәхи вән тохтурат тәл пурайн 14 па лүн мәр 47 ай кәртәтн вәсәт, щит щимәш районатн: Кондинской, Сүмәтвош, Манстэр, Нуви сәңхум, ёмвоши, Нижневартовской па Сәрханл. округев эвәлт «Центр профессиональной патологии» тәхи хуши рәпитеты леккарәт тумпийн юхи хәшум оләвн арсыр ай кәртәтә араттөлн 16 район пәльница хотат эвәлт мәш ямәлты хәннечүяттә иши янхәт па хәннечә мәш түнцирәна па ямсыева арталасат.

Округев ай кәртәт хуватн 2018-мит одәвн Югра мүв тохтурат тәләнцөлн 35 щурас 479 хәннечә мәшитты вәр уша вәрсәт па вантсәт. Лыв күтәлн 7 щурас 218 шуши мирәт хәннечүяттә кашитты-мәшитты щирлал па арталасат. Щит пәта тохтурата уша йис, хуты тäm йисн мир елды ямәлты рәхл.

Югра мүвев Департамент здравоохранения тәхи айкеләт ләщәтум щирн Владимир ЕНОВ хәнты ясана тулмацтәслә.

Рәт ясңат вәнләтәты оләңән

Ёмвоши образования департамент тәхийн увас мир ясңат па культура әвәлдман тәйты вәрәт арталаты научно-координационной совета лунты ёх мирхота ўктәшүйләт. Лыв рәт ясңаты вәнләтәты вәрәт наука ширн дәшттүү па ши өхтүйн рәпитеттүү ёха нәтүпсы шират тәтүү оләңән путәртсәт.

Ши вәрәт оләңән развития образования институт хуши рәпитеттүү кәңца ләнкәр ими Виктория Клюсова па Югорской университеттүү рәт ясңа вәнләтәты доцент нә Софья Онина айт тәсңән.

В. Клюсова лүнгум непекәлн лупас, Ёмвоши округи образования вәрәт щиты дәштәтман вәлдәт, хуты нявшемят рәт ясңат вәнләтәты ширтәйләт. Ши вәрәт федеральной поступсәт хуши хәншман вәлдәт. Нявшемят яма вәнләтәты кеша учителят иши пурал-пурайн йилда вәнләтәты мосл, дәлн лыв рәпатаел ширн тәмийис мосты вәрәт уша ат паватсәт. Юхи хашум хәлүм ол мәр увас мир ясңат па культура вәрәт тәтүү хәннешүяттәт күтн 454 хутай йилда вәнләтәсы. 2019-мит одн институт государственной задания ширн шимләш вәнләтүпсы ён питл. Учителят дистанционной ширн вәнләтйилтүү вәритецләт.

Кашаң ол учителят па воспитателят күтн

кәсупсәт вәрәнтлыйт. Хута лыв хошты ширләл вәнләтләт па па учителят эвәлт йилуп ширатта вәнләтйилдәт.

Елды В. Клюсова вәнләтәты вәрәт, рәт ясңат ширн экзаменат мәтүү, хәнты ясңа вәнләтәты киникайт оләңән иньшәссы. Лүв юхлы лупас, хуты нявшемят шенк кашаң тәйләт рәт ясңаң государственной экзаменат мәтүү. Елды вәнләтйилтүү мәнты пәтә лыв па предметтән пириләт, мәтә уттә лывела мосмәтләт.

Вухаль ясңаң вәнләтәты киникайт етсәт па урокат тәлдыйт, хәнты ясңаң па щи вәрәлвәртшака вәл. Ин учёной ёх па хәнты хутятт буқвайт оләңән вурашләт. Итәх киникайт йилуп алфавитн хәншман вәлдәт, итәх непекәт катра ширн. «Просвещение» тәхи йилуп учебникат есәлтүү ён питас, катра непекәт хүват па вәнләтәты ён рәхл. Ши пәтә округевн рәт ясңа урокат факультатив ширн тәлдыйт.

Рәт ясңа вәнләтәты нәңәт

Б.Вах вәрүм хүрән

Тәп Полнавайт кәртән хәнты ясңа урокат вәлдәт. Совета юхтум хутятт нәмәсләт, хуты щи вәр сорашак түнцирәнә ләшттүү мосл.

Ёмвоши «Югра лыл-нуптәты» тәхи кәшә ләнкәр хә **В. Куриков** лупас, хуты тәмхәтл Рособрнадзор поступсү ширн округ ашколайт хуши рәт ясңа урокат ён тәлдыйт. Нявшемят вәнләтәты пәтә мосты киника ёнтәм. Щит пәтә рәт ясңа тәтүү учителят рәпата таклы хәшсәт, тылаш вух шимл вүлдәт.

В. Куриков: «Ан мосл әвәлдәтүү, хән йилуп буқвайт вүлдыйт, киникайт катра алфавит унтасн вәртү рәхл. Елды щити вәр мәнты питл ки, ясңев иса щи вәтшәләв».

С. Онина путәртас, муй ширн рәт ясңа вәнләтәты вәр Югорской университет хуши дәштәтләр. Тәмхәтл рәт ясңа па культура вәрәт вәнләтәты пәтә университеттүү тәп 108 щос мәлдүү. Интам рәт ясңа арсыр факультеттән эвәлт нявшемят вәнләтләт. Щита С. Онина – хәнты ясңа, С. Динисламова,

Д. Герасимова – вухаль ясңа тәлдәт, Т. Молданова история па культура вәрәт оләңән айлат ёха путәртәл.

Аспирантура хуши рәт ясңат өхтүйн вәнләтйилтүү пәтә интам шимл шуши хутятт, хутятат сырьи олдати вән непекәнә яисат.

Елды мирхоти нявшемят лүн пурайн рүтүштәтүү вәрәт оләңән путәр мәнәс. 2018-мит ол вүш эвәлт кашаң муниципальной тәхи путёвка ёша паватты пәтә лүв саттэла нәмәсләт, муй арат вух мәтүү щи вәра. 2019-мит одн айлат ёх рүтүштәтүү шире 13 миллион 128 шурас шойт вух есәлди (2018-мит одн – 12 млн. 633 шурас шойт). Тәм ол лүн мәр округевн 985 шуши мир нявшемят рүтүшләл, 725 пушах – округевн, 260 – па тәхетн. 2019-мит одн 12 муниципальной тәхетн 19 этнолагерь, 13 этноплощадка рәпитеттүү питл, хута 2399 нявшемят рүтүшләл. Щитат күтн 725 шуши айлат ёх вәлдәт.

Нявшемят йис вәрәт уша паватсәт

Надежда ВАХ

Муй щирн увас хуята т нётлыйт

Ас нопатты тылдай, 7-мит хатталык Емвош правительства хот йитн межведомственной комиссия тэхи көщайт мирхот вэрсэйт, мэта ут мэнүүн пурайн шуши мира лэштэгүүтүү нётуупсэт олднэн лупсэйт.

Сырыя видеоконференция ширн ияха ёктäшум арсыр шуши мир веरät ямälтү кәшайт ел-пийн айкел Сэргханл район уваc миrät Совет кәща юкана вәлтү нe **Вера Кондратьева** тәс. Лүв путäргäс, хуты ин 2018-мит одн лыв араттелн нял мирхот Угут, Сытомино, Ульт-Ягун па Лянтор вошäйтн дәщäтсät. Тäm одн – па кät мирхот Русскинской кәртäн па Угут вошн вәсчäн.

Увāс миrāt Совет xānnexəйт
арсыр айкелāт вērcāt, муй
ширн тāм йисн вənntātн вənnt
юхāт эvāttы rāxл па муй
арат юх кашāң xānnexə лüv
вērдaл юкана сопаcлāты шир
tāйl. Совет kəцайt шуши
миrāta лупsāt, хуты округев
муй па Россия законāt ширн
вənnt юхāт лeваса эvāttы ѣn
rāxл.

Сытомино вошн вэлүм мирхот пурайн ищты шуши ёх пида вэнт юхат закон щирн эвэттэ па коммунальной арна вухат кашац тылдэш мэр сухуптаты щирэт олёнэн путрэмсэйт. Ульт-Ягун вошн лэщатум мирхотн шуши мирайт пида нэмссэйт, хуты субсидия щирн государства эвэлт мэты вухат унтасн рэт мёвэйтн вэлупсы щирэт ямашак лэщатты рагхл.

**Хайнхуяятт лупсат, ин
субсидия вухат унтасн
няврэмдаа вөн непекаңа
йиты тажет хуши елды
вэндтыйлты па мосл.**

Щälта Ляントор вошн вëрум мирхотн ияха äктäщум хуяттäй айкелäйт тëсäт, хуты шуши мир оса па некоммерческой тåхет юхи хäшум оläйт яма рëпитсäт. Иши пурайн ёх нëмäссäт, муй верты äñкилды-ашилды хäшум хäнты няврëмäйт пила, муй щирн хüл велпäсläтты вëрäта катläсыйлты, дäлн иса законäйт щирн велпäс вëр еллы тëты. Муй арат хüл тäm йисн квота щирн кашäң хäнты хäя муй нëца лыв юканэла катäлты räхл. Русскинская

көртән 2019-мит оди вәрум мирхотын шуши мирәта айкел тәсәт, хуты юхи хәшүм оләтн мотораң хопатын па «Буран» нәмуп түтәң әхләтн ямсыева яңхты, хән хәннәхүяттә иса хүл па вой лыв вәлтүн нүша вәрдал, пәта велпәсләдәт. Щи түмпийн кашаң хәнты пила путрәмәсәт, дәлән лыв вевтам вәр ал вәрдәт па вешката, законат щирн, лыв рәт мүвәлән ат вәлдәт. Юхи хәшүм яснәлн Вера Кондратьева лупаң, хуты Сәрханл районан тәмәш тәхи рәпитетти питум көмн шуши мирәт вошәң па округаң кәщайт пила яма вәлтүн питсәт.

Елды Сүмәтвош район увас
мирәт Совет кәща юкана вәлтәи
нә **Любовь Кашлатова** путәртәс,
хуты лыв хущела тым тәхи иса
2017-мит ол вүш эвәлт рәпилт. Щи
вүш эвәлт лыв районән араттөлн
вет мирхот дәштәсät.

Щи вэйтантупсэт мэнүм
пурайн увас мирят Совет ёх
арсыр шуши мир касупсы
верят олёнан путартсат, муй
щирн рэпатаильы хашум
хэннехуяят тэрэгтэйн мэты
рэхл, хантэт па вухалдял
лекшитти верят олёнан па
муй щирн кашац вэр хуши ѳл
хэннехуяятата шуши ёх эвэлт
тэм тахи унтасн мулты щирн
айлтыева нётты мосл.

Вəн кəр тылдäющ 2019-мит
одн увास мирäт Совета лунум
хäиннехуяттä ияха Игри姆 воша
юхтыйлсäт па мирхот пүншийл-
сäт, мäта ут мäнум пурайн 16
хуят иса ушäна-сащäна шуши
мир культура вेरäт ямсыева
тäйты, еллы тäты па арсыр па
мирäта тäса ванлтäты олänäñ
ияха путремässäт. Лыив нэмässäт,
муй веरты мосл, лëлн хäнты па
вухаль мирäн вэлупсы хурасäт
мет сämäна арсыр мирäтн тäйты
ат питсыйт.

Мирхота ёктайым хайнхехайт
щи щосн лупсат, хуты ин Сү-
мятвоши рэпитты шуши мирэт
культура тэхи – щит иса катрая
ювум па шенк ермат хот. Эхайт
иса щи вэр олёнэн район кэща

хәела нәмасыя щимәшт айкел вәрсәт па алъсәт лүвела, муй ширн ин тәмхәтл вәнты шуши мир культура тәхи рәпитл. Район эвәлт еша вәл ям хотн лыв мәсыйт па ин йилуп тәхия касәлсәт.

Игрим вошин ищты увас ми-
рят Совет тэхи рэпата унтасн
шуши мир вэрэнтты ёх йилуп
хотн мäсыйт. Щит пäта ин ар-
сыр ванлтупсээт па вэйтантуп-
сээт хäнты па вухаль мирнäн
хäннехуяят иса яма вэрлät.

Мёт юхи хাঁшум күтн шуши мирят межведомственной комиссия тা�хи кәщайт елпийн округев культура департамент кәща юкана вәлты не **Ирина Кибкало** айкел тәс, хуты тәмхәтл дыв шенк яма шуши мирят культуры вәрәта нётләт. Щиты пүпи якхот ванлтупсәт иса ләштәтләт. Хәнты па вухаль мир емәңхәтләт округев луватн вәлты музей хотатн щив юхтылты ёха немасыя ванлтәльйт. Культура департамент хотн рәпитеты кәщайт каашән ол, мәр арсыр кәсупсәт вәрләт, мәта утәт пурайн нух питты шуши мир хәннехуята т субсидия щиратн грант вухат холумты вәритләт. Щимәш вән нётупсы унтасн рәт ясән, вәлтыхолты щират, йис путрат муй моньшат, арсыр ёш рәпатайт па ёнтасты щират еллы тәты рахл.

Тэндэл, 2018-мит одн, щимэштэй
шуши мирэт культура вэрэйт нух
алумты пята округев вух лүнхтэй
тэхи эвэлт нэмасяя кэт миллион
940 шурас шойт вух есэлдсэй. Щи
вэрэйт түмпийн кашаң од мэр тэ-
са вэрэнттэй ёхлүв пята округев
луватн иса ванлтупсэйт лэштэй-
лыйт. Щалтга мет тэс вэрэнттэй ёха,
мэта хүяттэй щи күтн одлэн тэхета
юхатглэт па нух питлэт, араттедн вет
хэя муй ненца иса нэмасяя вухаң
мойлупсэйт юкантглэт. Илем щимэштэй
мойлупсы кэтсөт ветьяң шурас
шойт вуха хойл.

Округеви шенк яма шуши мир емәңхätдät постайлыйт, щит «Тылäщ пори», «Вурна хäтл», «Вуршäк хäтл», «Вöлсн ёх емәңхäтл», «Хүд па вой велпäсдäты ёх емәңхäтл», «Мöвтөл шуши мирäт емәңхäтл». Шенк яма тäm юхи хäщум одäтн Асугорской «Хäтлье» нэмуп театр вэл па рäпитл.

ИГЛ Владимир НОСКИН

Рэпата кайншты хуята паты

Увас шуши мир рэпата паты кайншты пурайн «Поддержка занятости населения» нэмпи поступсы хуват щимаш нётупсэт вэлдэйт:

– щи вер тэты тэхи ёх хайнхэ лув саттала рэпата кайншты пурайн нётлдэйт;

– вошатн муй кэртэнт кэшайт хайнхехэ ям рэпата вэйтты пурал

вэнты мулты тылдэш мэра рэпата мэлдэйт;

– рэпата паты ёх тэрум паты ийлуп вера вэнлтыйлты китлдэйт;

– рэпата паты ёх пила нумаслал ён шакты паты тохтурдэйт.

Щи тумпи щимаш государственной нётупсэт вэлдэйт:

– рэпата паты ёх лув саттала вер лэшдэйт ки, вухн нётлдэй «Ин-

дивидуальной предприниматель» муй хот войт тэйты тэхи лэшдэйт щира мосты непекэйт верты;

– рэпата паты ёх лув саттала вер тэйты ёх хуша рэпата вэйтэс ки, кэшайт щи тэхэти ёха вух сухуптлдэйт.

Ханты ясана тулмаштас Людмила ГУРЬЕВА

Айдат ёхлув ийлуп вэнлтдэй тэхет пириты веритлдэйт

Вэн кэр тылдэш суханты елпийн Ёмвошин «Югра» нёмуп айкелдэйт ёкдэйт хотийн округев хуваттыйн вэнлтдэй па айдат ёх верэйт вантман тэйты департамент кэща хэ А. Дренин, увас мир вэнлтдэй верэйт эхтыйн кэща нэ Н. Костылева, щата рэпитеты айдат нэ О. Албина, экономической наукайт доктор, «Югра лынгүйтдэй» оса тэхи кэща лэндээр хэ В. Куриков па Ас-угорской институт эвэлт айдат научной рэпатнек А. Шиянова пила вэйтантусы вэс.

Мирхотн Югра мув шуши айдат вэнлтдэйлты ёха нётупсы вух одандаан путэртсы. Вантэ, 2019-мит ол однитум юпийн тэм поступсы ийлдлэцэй.

Алексей Дренин айкел тэс, вудан поступсы ийлдлэцэй юпийн айдат ёхлув аршак тэхетн вэнлтдэйлты па елды рэпитеты щир тэйты питлдэйт. Кэшайт лэнхалдэйт, лэдн ёнтэ тэп шимл тылдэш вух вүты хоттел ёх айдат вэнлтдэйлты ёха нётты, округ луваттыйн иса эзвета-пухата нэмасия поступсы щирн нётты питлдэй. Щит мир ямалты па лекшитты, түт лэнхэртты, рат, мувев-ийнчев вантман тэйты, хот войт ёнмалты верэйта вэнлтдэй тэхет, арсыр мирайт культура верэйта вэнлтдэй щирт па па рэпитеты тэхет.

Щиты тэм ол однитум юпийн кашан айдат хуят 66 тэхи эвэлт мөт эмаш вэнлтдэй ут пириты веритлдэйт. Мосд ястайти, хути тэм непека па рэпитеты тэхет нух хайншты щир вэл.

Надежда Костылева ясна щирн, университетн, институтн очной па заочной щирн вэнлтдэйлты хуята 44 рэпитеты тэхи эвэлт елды вэнлтдэйлты щир пириты веритлдэйт. Колледжэн, техникумэн, лицеян очной па заочной щирн 22 вэнлтдэй тэхи эвэлт пириты рахд.

Владимир Куриков лупас, ийл-

патум поступсы вүты елпийн «Югра лынгүйтдэй» оса тэхи ёх ар рэпата версэйт, лэдн уша паватты, муйсар рэпитеты тэхет ай кэртэнт вэлтды мира мөт сырья мосдэйт. Щиты оса рэпата тэты хайнхэ ёх щимаш **рэпитеты тэхет** поступсы нух хайншты лэнхас:

– хот войт па арсыр вой нюхи, хүлдэйт, сыр-сыр вонышумутдэйт, тулхад, турн лынгүйтдэй па па утдэйт велдэслэдэйт, ёкдэйт, соралтды муй сулдиты, лэдн елды тынесты;

– түгээн хопатн яхтды хуята;

– арсыр мир яснаят вэнлтдэй хуята;

– компьютер, интернет вер тэса вэты хуята;

– йис па ийлдла ётты непекэйт шавиман тэйты хотн рэпитеты хуята;

– киникайт лэндэйтты хотн рэпитеты хайнхэхэя;

– государственной па муниципальний рэпатнека;

– литература верэйта вэнлтдэй хуята;

– щимаш рэпатнекэйт, хуйтат мет сырь уша верты питлдэйт, вэл муй ёнтэ мув илпийн питы вуй па газ па па рэпата паты.

Щи тумпи В.М. Куриков ястас: «Россия мув луваттыйн рэпитеты институтт пила каща щимаш непекэйт лэндэйтты мосд. Ёш пос пунты вер юпийн мён айдат ёхлув саама рахты вэнлтдэй тэхи

Н.Б. Костылева па
В.М. Куриков

мөт эмаш пириты питлдэйт. Щалтада вэнлтдэй тэхи етшуптум юпийн щи айдат хуят аярана рэт кэртэлдэй, лэдн ийлуп ёрн кэртэнт вэлупсы ямшака па эмца верты, сыр-сыр нүшайт түнматты.

Анастасия Шиянова лупас, хути дыв аспирантура хуша вэнлтдэйлты ёха, муйкем веритлдэйт, иса нётлдэйт. Вэнлтдэй па рэпитеты тэхет одандаан путэртман Анастасия лупас, хути Ас-угорской институт рэпатнекэйт «Этнология» вера вэнлтдэй щир ийлдлэцэй поступсыя па нух хайншты мосд.

Югра мув вэнлтдэй па айдат ёх верэйт тэты тэхийн рэпитеты айдат вухадль нэ **Оксана Албина** айкел тэс, хути ияха лэндэйтты ки, 2018-мит олн 599 айдат эви па пух нётупсы вух ёша пайвэйтсэйт. Тэм вера 31 миллион шойт арат вух есэлсэй.

Ирина САМСОНОВА

Даљ хурас вантäс

Ая вэлмемн мэнема ванкүтлы путäртыйлса, мäтты Вүтвош и одёнэн пирäш па вэн вэнши вэс па даля мэнум ёх щата воңхепän нэмлаð даюмн сэвэрсäт. Ма лаңхалум и хäннечё одёнэн путäртты, лўв иши щи вэн вэншийн даля мэнмалы воңхеп хуша нэмл вэрäс. Щит ма аңщащем Александр Иванович Молданов.

Александр Иванович ван хätлуп тылäш 21-мит хätäлн 1926-мит одн Вүтвошн Микояновской районэн сëма питäс. Хäлмит класс вэнта Вүтвошн вэнлтылäс. Амня вошн 1942-мит одн лапäтмит класс етшуптäс. Аңщащем 18 ода ван хätлуп тылäшн йис па имухты Вуðан. Отечественной даля тэссы. Лўв күш еша ёнмäс, тэп шенк лёл, кäршаттэл и метра 51 сантиметра арат вэс. Ёхат дальн па 15 сантиметра кема ёнмäс.

Александр Иванович 22-мит Запасной стрелковой полка китса. Щата вэйт дор тылäш 20-мит хätäлн 1944-мит одн Военной присяга вүс. Щи юпийн вүрты армияя мүвл вэнъльты китса.

Васы мäнты тылäш 1944-мит од вүш эвälт ай кер тылäш 1945-мит од вэнта 253 стрелковой полк 85-мит Гвардейской стрел-

ковой дивизия хуша Ленинградской фронтäн немшäт пила далясäс. Лўв ванкүтлы нявремлаðа путäртыйлсäлэ, муй вүрн миномёт эвälт есäлты па муй иты сый эвälт пälдлы ѣн питты. Миномёт похäнты юпийн мосл имухты пäl ёшн лáp катäлты па ўнäл пёлка пүншты.

Ай кер тылäш 1945-мит одн аңщащем снаряд пўлн пўва пёлæk күрл хойса. Вэлмал нэпäт щи күрл лон нюхи ѣн тайс. Лўв путäртыйлсäлэ, мэшмäлтум юпийн даљ хäр эвälт нэмасыя вэнлтум санитар ампäн йира талса. Госпиталь хуша ямäлтыйлман хэллум тылäш мär вэс.

Ёхат лыпäт ёнумты тылäшн 1945-мит одн хäлмит стрелковой ротая 207-мит запасной стрелковой полка китса. Од мэнум юпийн ведщи лыпäт ёнумты тылäшн 20-мит хätäлн 1946-мит одн юхи ёсäлса. Вүтвошäн хэ ёх эвälт

Александр Иванович рэтнаðал пила

А.И. Молданов

пäта «За боевые заслуги» нэмуп мевл поsn мевлал хурамман вэс.

Ёхат аңщащем Ёмвошн вух лўнäтты хэя вэнлтылäс. Ар од мär «И имени 1 мая» нэмуп колхоз хуша, щäлта Касум совхосн вух лўнäтты кэща хэя рэпитäс. Лўв иса нэмман тайсäлэ даля мэнум Касум вэнтар ар пух, вантэ, юхи тэп шимл хуят юхтäс. Мет одён пўш лўв вэрум нумсäл щирн Амня вошн кева дальн ухлал пунум ёх нэмäт хäншайт.

А.И. Молданов Касум совхосн рэпитмалн

Александр Иванович ёнкел па нявремäл пила

Пётр МОЛДАНОВ,
Ёмвош

Хäнты ясäца
тулмащäс Ульяна
МОЛДАНОВА

Нэй сух эвэлт ёнтуум дэмэгтсүхэйт па пурмэсэйт олднэн путэр вэс

«Мүв-авэйт па Хэннэхэ» йис пурмэсэйт ёкайты па шавиты хот рэпатнекаат ёнтэ тэп өмэш ванлтупсээт вэрдэйт па Югра мүвэйт-автэйт хуват экспедиция яхты-мэнти ёш лэштэлтэйт, лэдн мүн мүвев арсыр вэрдэйт олднэн уша верты па катра пурмэсэйт мущатты – ванкүтлы лыв сырсыр вэнлтэты хэрэта вошан мир ёкайтэйт.

Вэнлтэты хэрэт лыв шуши мир вэрэнтты оса тэхи ёх унтасн па ёрн лэштэлтэйт. Кэшай тэта айлат нэ **Надежда Молданова** вэл. Ияха катлэсман тэм ёх апрэн па вэрэн шуши хуягтлув вэнлтэты хэрэта, лүнгтупсэта ёкайтэйт, лэдн ияха йис шүкштэй вэрдэйт олднэн тэса уша павэтты.

Шуши мир йис пурмэсэйт олднэн тэта йис вэлупсы дерамтты учёной ими **Татьяна Молданова** айкец тэл. Вэн учёной нэм лёв хэнтэй мир хэншет олднэн хэншмал пята ёша павтэс. Сыры олднэн Т. Молданова газетая вэнт кэртэйтн, ай вошант вэлтэй ёх олднэн ар путрэйт хэншас. Мэт өмэш лүвела уша верты, мата хэншет арсыр дэмэгтсүхэйт Югра мүв юханэйт вэлтэй хэнтэйт тайлтэйт. Вантэ, арсыр юханэйт вэлтэй имет юкан хэншет ёнтэйт. Щиты учёной ими шуши мирлув хушаар пүш яхэс, хэнши верты вэр яма вантэс, вэнлтэс па непека щи вэр нух хэншас. «Хэнтэй ясэн» газетаевн лёв «Касум мүв хэнтэй хэншет» олднэн тэса ай павтэс.

Юхи хэшүүм вэйтантупсээнт лёв антупкелэт, ухшамаёт па тунты пурмэсэйт олднэн айкец тэс. Муй щирн па муйсэр хэншет катра йиндэта, хинтэта, воныщупа, онтупа па сэнэта вэрэнтса. Вантэ, арсыр хэнтэйт, вухалят лыв щирелн щи пурмэсэйт ёнтэйт.

Тэм пүш нэй сух эвэлт ёнтуум дэмэгтсүхэйт, пурмэсэйт олднэн путэр мэнэс. Шүкштэй вэр олднэн хэлдэнтэй «Мүв-авэйт па Хэннэхэ» йис пурмэсэйт ёкайты па шавиты хота хэскем вэрэн хэннэхэ юхтэс. Щит учёноййт,

Вэйтантупсы пурайн

айлат ёх, айкецтэйт ёкайты ненэтхэйт па йис вэрдэйт тэса вэты вэна пелка ювум шуши имилүв. Лыв күтэлн «Россия мүв народной мастер» nem тайтны ненэт: Мария Мерова, Мария Эккерт па Зоя Лозякова.

Татьяна Молданова яснэт ширн, тэм йисин кашан хэннэхэ хуты вэритэл, щиты нэй сух эвэлт дэмэгтсүх ёнтэл. Иистэлн арсыр хэнтэйт, вухалят лыв щирелн щи пурмэсэйт ёнты, ширн кашан хэннэхэ ёнты вэр елдийн уша верты мосл, мата хэнтэй дэмэгтсүх лёв дэштэты лэнхал.

Еллы хэнтэй мир учёной нэ мүнчева йис хурат ванлтэс, муй ширн катра нэй сух эвэлт арсыр дэмэгтсүхэйт, пурмэсэйт ёнтыйлсайт. Щит хэнтэйт, вухалят ширн ёнтуум намтэйт, емэн посэйт па милэт, вүлдээт хошмалты дацтупа, нэй сэхэйт, ван сэхэйт па па пурмэсэйт.

Мүн яма вантсув, итэх утэта ёшлүүн күншемийлсув па уша версув, хутыса йис ширн тэса нэй сух эвэлт пурмэсэйт ёнты мосл.

Татьяна Александровна лу-пэс, хуты иистэлн хэнтэй-лёв хэлум өлүп: нуви, вүртэ па естэр хэри нэй сухэйт эвэлт дэмэгтсүхэйт муй пурмэсэйт ёнтыйлсайт. Щит пята пасыр өлпэйт лэваса вүты ён рахл.

Т.А. Молданова
йис намт ванлтэл

Мосл ястэты, хуты катра пурайн тэп кэт өлүп: нуви па питы сухнэн эвэлт нэй дэмэгтсүх ёнты.

Учёной этнографыт тэм пурмэсэйт кэт щира ортлэйт: рүш ширн «аутентичной», увас хэннэхэ катра щирн йис вэрдэйт лавалман вэл, лэштэум дэмэгтсүхэйт, пурмэсэйт тэтьял; кимит – рүш ширн «реставрированной», щит ищи йис ширн ёнтуум пурмэсэйт ванлтупсэйт пята, щи ут дэмэгтэй ён рахл.

Щиты йис пурмэс дэштэты елдийн яма нэмэсты мосл, хутыса щит тэса ёнты, лэдн йис щирэйт ён вэтшэты.

Ирина САМСОНОВА

Вудаң дальн нух питум ёх емәңхатл постасы

Тата мосванан Ас ногаатты тылаж яртъяңмит хаталын Ёмвоши Вудаң дальн нух питум ёх емәңхатл вэс. Там емәңхатл округев вэн көшчийн немасия КТЦ «Югра-Классик» хот едпийн вэлты вош харьин дэштэс.

Эмаж вантты вэс

Сырыя вошайх хайнхэхутайтаа тэс па хурмайн военой парад ванлтупсы вэрсы, хута итнити арсыр военизированной тахетн рэпитты ёх, Росгвардия, полиция, МЧС, юнармейцэт муй кадеттэй шэштэй. Щи вэр хуши мёт вэн көшчай генерал-майор Василий Романица тэм пулдяа вэс.

Щимаж ванлтупсы сухнум кемн вошайх мир едпийн Вудаң даль пурайн вэлум «Виллис» нэмуп машина альсы. Тэп щи хурасуп утайн вэн даль харьин офицера вэлты вэншак көшчайт тывелт-тухелт далясты Ѣирэйт арталдайт кемн яхты вэртэс. Щалта мотоцикл ванлтасы, муйсэр ут моторизованной пехоты тахийн далясты ёхн тайсы. Лув юпелн иши «Катюша» нэмуп гвардейской мимомёт вош хары хуваттэс. Мёт юхи хашум күтн танк Т-34 айлтыева

майнаас па ар хуягтайн лув ямсыева ар пелак эвэлт вантты вэртса. Щиты вош харьин вэрум военой парад ванлтупсы итшуптасы.

Щи вэр юпийн Вудаң дальн нух питум ёх емәңхатл постасы яактажум вошайх хайнхэхутайт едпийн Югра мүвев көшчай Наталья Комарова ям вүща ясан тэс:

– Ешак мир! Талаң 74-мит од майнаас щи вүш эвэлт, хэн тамаж мелак тови хаталын мүн Советской мүв армия далясты Ѣхлув фашисттэй вэлты Германия хон пелак мүвн нух питсэт. Щит пайта шенк ар хайнхэх арсыр далясты харьтн пэртасы, вэтшасы муй атмащ мешмэлсүү. Мүн тамхатл лув юканэда тэм увас мүвевн, систам тэрүм илпийн ямсыева вэллув па лувел иса кашан од мэр нэмэлдмэлдүв па Победа емәңхатлэв постадлув. Тамхатл Югра мүв

вев сот щурас хайнхэх «Бессмертный полк» хуши майнл. Щит лув вэн шатышацаал муй акидал сыр-сыр тахетн па хон пелкайн лаляссэт, лэлн мүн тамхатл түнциринаа еллы вэлтыхолтды Ѣирлув дэштэсүү. Щит лув арсыр даль харьтн вэсэт, концлагерь хотятн шэж вантсэт, Ленинград вошин дэлдлэв пээрсэт па юлн вэлты ненэт, пиршамум хуягтай па ай нявлремт иса худыева яма па вещката рэпитсэт, лэлн тэм Вудаң Победа хатл сорашак юхтуптасы. Ям вүща ясан китлум далясум па щи даль пурал рэпитум хаята-ненэт! Югра мүв хайнхэхутайт, нынанаа ишиты ям вүща ясан луплум тамаж Вудаң емәңхатл пила!

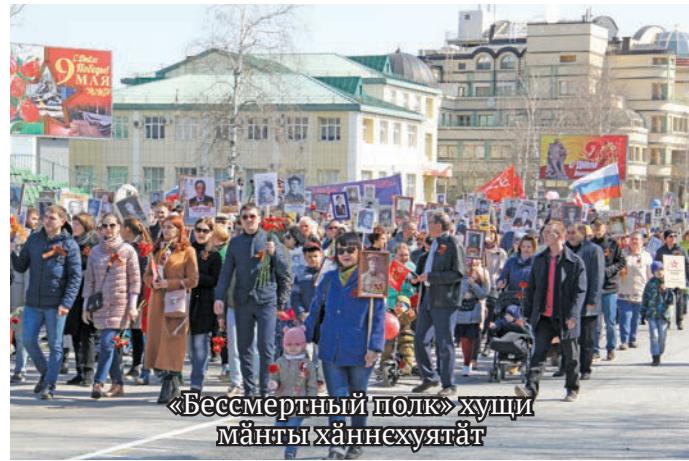
12 хэ хуяг «Герой Советского Союза» нэм холдумтас

Мосл лупты, хуты округев эвэлт даль пурал одаатн араттелн 17 щурас 890 хайнхэх далясты тэс. Лув күтэлн 176 нэ ишиты даль харьтна мансэт па 412 хэ шуши

мирэт эвэлт арсыр тахетн даляссэт. Яртъяңкем шурас мултас щи хайнхэхутайт эвэлт даль майнум одаатн пэртас. Вет щурас мултас хайнхэх тарма далясмел па нух питмел пайта орденэтн па сыр-сыр мевл посайн юкантсийт. Лув күтэлн 12 хэ хуяг «Герой Советского Союза» нэм холдумтас.

«Бессмертный полк» ширин шэштэй

Имултыйн Ёмвоши КТЦ «Югра-Классик» хот едпийн вэлты вош харьин Вудаң дальн нух питум ёх пайта вэрум военой ванлтупсы сухнуптасы. Емәңхатла юхтум вошайх хайнхэхутайт «Бессмертный полк» ширин ияха актажсэт, далясум рэт Ѽхлал хурат Ѽша вүсэт па айлтыева «Парк Победы» нэмуп тахийн шэшмэсэт. Щи тахийн кашан хайнхэх кев эвэлт вэрум солдат хурас па нух вүщитум «Вечный огонь» емэн түт едпийн вүртэй лыптэй рүш ширин пунас па нумас дыпийн даль харьин пэртум Ѽхлал

нэмэлдмэс. Щи киньща щи тэхийн мэнты хяннехуяят пила миса нэмасия вэйтантайлсум па сыр-сыр ай муй вөншак айкелэт газетаева нух хэншты патаа ёкättы пиньщасум.

Веккеши нэмты питлүв

Ёмвоши вэлты не **Файна Иштимирова (Костина)** лупаас: «Тэм хурн аңщащем Илья Иванович Милляхов 1916-мит одн сёма питум хэ. Лүв 1941-мит одн Полнават вош Сүмэцовош район эвэлт далясты тэс. Эхэт мултыкэм тылдэш мэр даля хэйрийн хултпелы вэтшасы».

Александр Константинов, Ёмвоши вэлты ики, ищты лүв ашэл шэндэгт однэн питартас: «Михаил Павлович Константинов 1924-мит одн сёма питум хэ Шэншвош Микояновской район эвэлт 1941-мит одн далясты мэндэс. Даля хэрн давартыца мэшмэлдэс па юхи 1945-мит одн юхтас».

Елена Берендеева округ культура хуши рэпитти не лүв щашцел однэн питас: «Андрей Филиппович Пашин тэп 1942-мит одн далясты Пулдават вош эвэлт вохсы, 2-мит Украинской фронт тэхийн 132-мит Гвардейской штурмовой авиаполк хуши стрелок-радист щирн вэс. Лүв арсыр мевд посэт тайс: «За взятие Будапешта», «За взятие Варшавы», «За взятие Праги», «За взятие Вены». Даля хэр эвэлт юхи 1947-мит одн юхтас па Ёмвоши иса 2001-мит од вэнта вэс».

Людмила Зубакина (Гришкина) Ёмвоши эвэлт айкел однэн питлүв тэс

па тэмиты путартас: «Марфа Ефремовна Гришкина даля мэнум одэтн шенк ар рэпитас: хүл велпэслэс, турн вэрэс, воньшумутэт ёктаас, хошум дэмтсухэт далясты хяннехуяят патаа ёнтас. Кашац рэпата вэр лүв иса тэса па вещката дэштэас».

Людмила Гурьева (Шульгина) лүв щашцел ими ашчендэл однэн питартас, муй щирн лүв щи Вулан даля хэрээнт даляссан. Тэмдэг «Бессмертный полк» нэмуп тэхия Людмила тэп хэдүмкем од мэр яңхты питас па айкел вэрэс: «Филипп Степанович Тарасов 1920-мит одн сёма питум хэ Асов кэрт Дорвош район эвэлт 1943-мит одн даля хэра китс. Лүв стрелковой полк хуши вош алумты пушкан кэшэж вэс. Филипп Степанович иса Белорусской, Украинской па Прибалтийской нэмуп фронттэн далясас. Арсыр па хон пелэкт мүвэйт эвэлт вурракт елдэй нэхдэс. Лүв Чехословакия, Польша па Германия даля хэрэйт хуват мэндэс па Берлин вүвш вэнты юхтас. Тарма далясмал патаа III степень Слава па хэлум Красной Звезды орденэйтн вэн кэшцаитн катлуптасы, ёдлта «За отвагу», «За взятие Варшавы», «За Победу над Германией» мевд посэтн юкантасы па 15 ишакты непекэтн мойдэс. Вулан даля сухнум юпийн 1946-мит одн Филипп Степанович велщи юхи есэлдэс». Ёдлта Людмила кимит рэт хэйл однэн питас: «Никита Степанович Тарасов 1922-мит одн сёма питум хэ вэштылдэш 1941-мит одн армия Асов кэрт Дорвош район эвэлт тэс. Мет однэн Омск вош артиллерийской

Лүв рэт ёхдал па даляссайт

В.ЕНОВ вэрүүл хүрэлт

Пиршамум ёх емэнхэтэлдн

ашколайн хэткем тылдэш вэнлтэс па щи юпийн даля хэра китс. Никита Степанович Москва вош дэспи стрелковой дивизийн далясас. Эхэт ёдлта вэлум ёх Стalinград вош даля хэрэгтаа тэсийт, мэта тэхийн ван хэтлүүл тылдэш 19-мит хэтэлдн лүв пэрэлтийн. Людмила ясчэд щирн, лүв щашцел ими Евдокия Степановна Тарасова сэргээж иса лүв ашчендэл далясум вэрэйт однэн хилылдаа путартас па щиты лупас, лэлэн тэмдэш шэндэгтэй вэрэйт иса ал па тывсэйт тэм нуви тэрүүм илпийн.

Ёмвоши вэлты не **Галина Егорова** аңщащел однэн айкел вэрэс па лупас, муй щирн Антон Филиппович Борисов лыпэйт тылдэш юхи хашум хэтлэтийн 1941-мит одн даля Аган кэрт Сэргханл район

эвэлт вохсы. Лүв арсыр тэхэтийн далясас па ёхэт 1942-мит одн Смоленск вош дэспи даля хэрн пэрэлтийн.

Мосл лупты щи вэр однэн, хуты кашац инышасум хяннехээм тэмиты мэнэма путартас, хуты тэмдэг «Бессмертный полк» ванлтупсээт дынэвэл шенк мослдэгт. Вантэ, щимдэг вер унтасн айдат хяннехуяят аршак вэр мүн рэт мүвэвэл давлум ёх однэн вэйттийн питлэйт па тэм Вулан далян нух питум ёх хэтэл кашац пүш мөт мосты емэнхэтэл дынэвэл шенк мослдэгт. Вантэ, щимдэг вер унтасн айдат хяннехуяят аршак вэр мүн рэт мүвэвэл давлум ёх однэн вэйттийн питлэйт па тэм Вулан далян нух питум ёх хэтэл кашац пүш мөт мосты емэнхэтэл дынэвэл шенк мослдэгт.

Владимир ЕНОВ

Рэпатайл сямаша тайлдэ

Тাম ол ямкем арат непекэн шуши хүяттэг сэма питум вулдац хатлдэг порилдлдэг. Итэх хүяттэг 50 талдаа ийсээт, итэх ёх 55, 60 ол сэма питум хатлдэг вүш эвэлт постлдэг. Щи хайнхэхүяттэг күтн Елена Павловна Степанова (Рябчикова) одёнэн хайншты лэнхалдум, лув таам пүш Ас нопатты тылаш 22-мит хатлдэн иши 55 одаа ийс.

Елена Павловна 1964-мит одн Сүмэтвош районэн Пэкар кэртэн Рябчиков ар няврэмэн хоттел ёх хуши сэма питэс. Ашэл Павел Григорьевич па ёнкел Аксинья Алексеевна (Новьюхова) «Имени XIX партъезда» нэмуп колхосн рэпитсэнэн. Ашэл хүл велпэслуман па лүнэн турн верман вэс. Ёнкел па мис посты, пэшта непекэт ара алты ненца рэпитэс, няврэмдал өнмэлтэс. Вэлупсэл кэн хэн вэс, хэт няврэм өнмэлтэы, дэмэлтэты, лапатты мосаас. Лена эвие Анатолий яйл, Галина, Фаина упенэл, Светлана па Таисия апалненчэл пила дэхсэна, ияха катлэсман өнумсэт. Няврэмийт вэнлтыйлты пурайн Тэк кэртэн интернатн вэсэйт, рүтүштэты па лүн, пурайн юлн ёнкела-ащела нётсэт. Лена Тэк ёшколая нулевой класса вүсэ, щата лув нивл класс етшуптэс, иши интернатн вэс. Рүтүштэты пурайн ёнкела-ащела нётсэт, апалнедал пила вулкемэс. Үзү хот войт: дөвт, мисэт тайсэт. Щит пётаа турн верты янхсэт, рываклэсэт. Ёнкел пила колхос мисэт пэсты янхсэ. Ен па, хэн иса хот вэрлал етшуптлдэг, упилал пила күлупа янхсэт, ёнтассэт, сэк эвэлт түрлопсэт кэртсэт.

Ашконоа етшуптумал юпийн Ёмвоша педучилища вэнлтыйлты юхтэс. Щи юпийн ай няврэм вэнлтэты ненца ийс па Сүмэтвош районаа Ванзетур кэртэг рэпитты китсы. Щата лув однадн няврэмэйт давалтты ненца вэс, щалтга кимит класс пушхэт вэнлтэс. Икия мэнмал юпийн үн нэлти щира Ёмвоша касалсэнэн. Кэт няврэм тайсэнэн, Андрей па Анастасия. Хэлумкем ол вэсэнэн па щалтга иикел ёнгээмаа ийс. Елена няврэмдал пила атэлт хашсэт, мултты щирн еллы вэлтты мосаас.

Е.П. Степанова

Лув Госпромхосн милдэг ёнтыг рэпатая мэнэс, щалтга ешавэс вўлы сух эвэлт сыр-сыр өмэш пурмэсэйт верты тэхия паватсы. 1990-мит одн яма рэпитмал пётаа Ишак непекн мойлдасы.

1994-мит ол вүш эвэлт Ас-угорской института (щи пурайн «Научно-исследовательский институт возрождения обско-угорских народов») рэпитты мэнэс. 1994-1998-мит однтан Санкт-Петербург воин А.И. Герцен нэм-пи университет хуши заочной щирн вэнлтыйлдэс, культуролога ийс. 2000-2002-мит однтан Ёмвош ремэслэйт хотн вэрэнтты вэрэйт эхтэйн ух ненца вэс. 2002-мит одн юхлы Ас-угорской института рэпитты кэрлдэс па таам вэнты щата щи рэпитл.

Ин лув Ас-угорской институтын киникайт ияха ёкэтты па лүнэттэй хот ийтн кэща ненца вэл. Елена Павловна институтын ётты научной непекэт ияха ёкэтлэдэ, мосты щирн нух хайншлэлэ. Щив юхтэйлты хуятаа путартлдэлэ, муй щирн киникайт пила рэпитты мосл. Ишиты лув электронной щирн ётты киникайт па «Вестник угроведения» научной журнал институтын тайтны сайт хуши па «eLibrary» тэхия научно-электронной библиотекая пунлдэлэ.

Щи тумпи Елена Павловна арсыр научной мирхоттэн, рэпата щирн еллы вэнлтыйлдэг вэрэйтн вэлдэл, докладдэг дүнгэлт па па сыр-сыр мосты вэрэйт дэштэл.

2014-мит одн лув киникайт тайтны хот ийтдэн Образования па Наука музей вэрэс. Щата вулдац учёной ёх одёнэн уша верты рахл, мата хуятаа рэт ясэн пила рэпитсэт. Щит мёт одён учёной хэ Н.И. Терёшкин, айкелдэг кэншум па ханты ясэн пила рэпитум ики А.М. Сенгепов, юрн мир поэт па писатель Ю.К. Вэлла па па вулдац хуятаат.

Ана Павловна хэс мултас ол рэпитл. Щи арат ол рэпиттэл мэр арсыр мосты вэрэта вэнлтыйлдэс, ишак непекэт ёша холумтэс. Лув рэпатайл ёнч мосман тайлдэлэ. Каашэн хатл рэт ясчал пила вулкемэл, шуши мир пила ванкутлы вэйтантыйл, итэх пурайн өмэш киникаа увас мир ийс вэрэйт одёнэн дүнгэлт па мултты мосты ут уша паватл.

Сэма питты хатлдэг вўрацэн Елена Павловна ям вўща ясчэт китлув. Тэланца па уяца хотаа ёхлдэн пила вэлэ! Рэт ясчэн еллы түвэ, рэпатаэн эхтэйн па ар мосты ут вера. Тэлан ёш, тэлан күр!

Надежда ВАХ

Хосум курт

Тэта ма хэншлум Хосум курт олднан. Щи куртые омсас Вощрэн пусл дыпийн. Муя Хосум курта ястаса? Щата, мэттэ, ар хос энёммал. Хос – щит питы поталыает, лыв дэр хёши энёмлдт. Дыпийн нёви нохар сэм хёрпи эплдн лэтöt тайлдт. Хосум курт онтасн вулты посайдн ар хос вулмал – энёммал. Щи вурэн щи курт Хосум курта оправцлён ястаса. Хос, вун ёхлдн ясн щирн, мэттэ, хүн яма дэты от. Мён па ай пёрайн щимаш эплдн поталыает йинк онтасн кэншсув па давемийлдсув.

Щи курт вулом тахайн 9 хот лот щи хайцмал. Щи куртыевн Дорофей Неттин элты мэном рут ёх вусат. Вантэ, йис пёрайн талн ванян вулты ёх хольева Катра Тэка каслоптыйлдт. Лүнэн па, ёх лакки ай куртата мэнсат. Колхосат вером пёрайн Хосум куртэн вулом мир хольева Күтлдлэп Тэка хотлац түвмел. Щиты щи куртые хайса. Ин щата хот ёнтём. Туп посл тумпийн М.Н. Неттин хот омсалдийс. Ин лүв ёнтём. Пойхалад ащел омсом хота велпэслэты ёхатлийлдт. Щирн куртые иса ѣн хайса.

Елды ма хэншлум, муй щирн щата ёхлдн вусат, вулбосаел мэнэс:

Хосум куртэн Неттин ёх,
Хосум куртэн рут ёх,
Яха, мосан, актэшийлднүү,
Яха, мосан, порылыйлднүү,
Рутдн вантум ям мүвевн,
Рутдн вулом ям куртэвн,
Аншуп, мосан, омылийлднүү,
Аршин, мосан, ярылийлднүү.

Тыел-төхед шушилийлднүү,
Тыел-төхед вантылийлднүү.

Рутдн вулом хот пэтэн
Еша вантман доидийлднүү,
Сэмлдн ат па шиялийлдт
Муй тахайн лыв энёмсат,
Вой-хүл хота лыв щи тайсат,
Төрн муй тахайн версат,
Дэтöt хота мөштэйлдт,
Холдп иши омсалдийлдт,
Тови атэт ям пёрайн
Пилтэн васы мөштэйлдт.

Хосум куртэн ху Михаил Николаевич Неттин рутдал, пилн

Мүвэл-йинкел иса вантлдн,
Хота ёхлдн ай пёрайн
Яксат-наварсат ишипа.

Сэмлдн, алпа, нойх таратлдт
Щи йис вердт номса питман,
Алмонтыки, шиялдсув
Рутдн щата йис пёрайн.

Ин щи куртэв хүн ёнтём,
Хосум куртыев щи пэрэс.
Туп щата вулом ёх рутдн
Мүвэв хуват шушилийлдт,
Мүвэв хуват вулылийлдт.

Оправц нэмев ит щи вулмал,
Оправц нэм мён «Неттин»
тэймев,
Дорофей няврэмдт вулмел
Щи куртэвн, щи мүвевн.

Щирн иса мён щи рутдт –
Дорофей оправцэн ёх.
Хосум куртэн Неттин ёх,
Ешак ям ёх, тынэн ёх.

Елды тумтака вудаты,
Рутдн ал нын ёрэмдти,
Оправц куртэн елды пелд
Номсан иса нын тайтаты,
Няврэмднаа поётэртаты,
Курта лывел тутлияты!

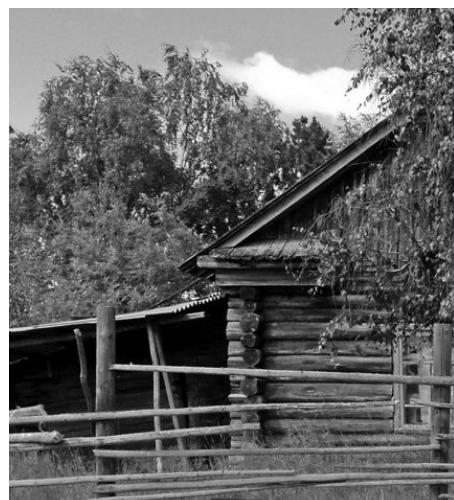
Ат лыв вантдэл оправц куртэл,
Сэмн тайдэл Хосум куртэл.

Зоя НОВЬЮХОВА

Тэк курт

Хосум куртэн ху
Степан Филиппович Неттин
семьяйл, пилн

Вўтвошн йис в€рят елды тәлдыйт

Катра вәлум йис в€рлўв иса щи айлтыева хәшты питсат. Ин тәм вәлты йилуп вәлупсэви, муй па мосл, муйсар пурмас, иса лапкайтн вәл. Щит я-а щиты, па сыры вәлум вәлупсэв иса нәмман щи тайтыя мосл. Щи йис в€рят, йис вәлупсы ай вошат хуша хулна яма нәмдайт. Тәм ол, вотас тылаш худамн Вўтвош кәртыев хуша семинар однитса, юрн хоп в€ртыя. Вош кәща рәпитетти нәниев Прасковья Константиновна Гарипова Ёмвош округ правительства грант вух ёша павтас, па щи ёрн хоп версат.

Ин Вўтвош хуша вән хәнтыдал иса ѣнтәма щи йисат. Ел памтүпсы, юв памтүпсы иныщасты ушаш хуят дөваса ѣн па вәйтла. Ин тәп вәна пеләка ювум хәйнән, щит Геннадий Павлович Сенгепов па Николай Дмитриевич Сопочин, лын тәп вәлән ин тәм хәтла, хутыса тәса, яма юрн хоп в€рты мосл.

Вўтвоша яңхум тәхемн ма еша Николай Дмитриевич Сопочин, Геннадий Павлович Сенгепов па кәща не Прасковья Константиновна пила путәртсум. Лыв ар ям ясән лупсат, щитат еша тыв хәншсәлам.

– Николай Дмитриевич, еша путәртә, нән хуйтәт эвәлт вәнлән юрн хоп в€ртыя?

– Ма тәм юрн хоп в€рты вәр Мәләң Кәшта (Константин Тихонович Молданов) эвәлт вантсум. Лўв катра Вўтвошэв хуша вәс. Тәм ики хўн ѣнтәма йис. Имулты артән 2001-мит одн ма лўв пилдәла кәртәла товийн вәнта мәнсум вар в€рты нётты. Па щи тови сора лудас, па юханлән пелка питсат. Мәнты ёшемн Щўнь юхан муҳты щив юхатсумн, юханемн пелка питмал. Щалта ин хәем лупийл: «Ин талта мин сәр юрн хоп в€рлумн». Ма па луплум: «Па муй вўрн, мәтта хәтл щит етшатал». Ин хәем, хўв нәмасты хән сәр питас. Лупийл:

– Мәндумн, ям, тәс хоп в€рты юх кәнш-

лумн. Ма нәнәтн сәр вәнлтәләм, муй вўрн мосл оләнән нохәр юх пириты: түң ат вәс, апал-дал муй арат мосл, нохәр юхен, нўвлај па дәспәлд хўв ат вәлдәт, щимаш юх мосл. Щимаш нохәр юх йинкупсы питрәтн, дос лотат кимәлн кәншаша.

Щиты щи вәйтсумн ям түң нохәр юх. Илдлы паватсемн, нўвлај-муйлал вәләкссемн, воңхсемн. Эхат па ванлтәслә, муй вўрн мосл катәлты керән, муй вўрн щитн рәпитетти. Мәнәма ширн ѣн тывл, лўв щит муй арат вәрл, иса тәлтә щи мәнл. Вантә, сәмән вәр, щи вәнлтәсьюм. Щиты щи щалта, хәл-мит хәтл па дыпел нух щи пүншсемн. Щиты хоп вәрсумн, па щитл мәнәма мәслә, яң ол мултас щи тайсем. Вера яма памтум вәрл, щит, лупийл, хопэн нюләл яма, тәса ат тывл, щит мет мосты вәр. Юврая ки мәнл нюләл, яңхты лаварт питл, кердйлты атум. Щалта па щи тәса в€рты мосл, муй вўрн лўнклал мосләт тәса щив паватты. Лўнклал Ѣе-ранька хот кәма лавалтыя мосл, ширн ведщи хопэн яма пүншанышл. Ин ма щи артән хутыса вәнлтәсьюм па тәм ай-лат ёхдам щиты щи вәнлтәтты питләдам. Мәнәма вәра ям, Прасковья Константиновна мәнты айлат ёх вәнлтәтты воехсадэ.

Геннадий Павлович путәртты ширн, юрн

У.Данило верум хур

хоп муй вўрн в€рты мосл, лўв ащел эвәлт вантләс. Ай вўш эвәлт иса ащел пила, ёш пила вәс. Муй па ащел в€рас, пухл иса вәнлтәслә щит в€ртыя. Муй арат иса хошл в€рты: ёхәл, вўлән, кел, пән сәвты, хәнты, юрн хоп па па утәт.

Хопл в€рты однитсэл катра ёшкола хотәл хуша, камн, вантә, ишкى хулна, тәл тәрум. Имухты однитсат кәт хоп в€рты.

Нәмасия в€рум хопел Николай Сопочин па Геннадий Сенгепов ясән ширн иса памәтман вәрсэл. Лын ванлтуман, па-мәтман, муй ширн мосл в€ртыя. Па кимат хопел ал вәнлтәйлты щира однитсэл. Щит Вячеслав Сенгепов, Радион Гарипов па Александр Чепитов хәйнән пела вантман кимат хоп в€рсат. Вошән мир кашән хәтл хоп в€рты тәхи пела вантты щи яңхсат. Хопэл ал, тәп хўвшак вәрсэл, ѣн термалуман, айлтыева. Геннадий Павлович тайл юкан вўләт, лўвэда мосл ванкүтлә кәртәла яңхийлты вўлыдал ванттыя, па Николай Дмитриевич пәнән иса тайләлә, нётасты пила. Щи пәта хопнәл түләш мәр щи вәрсэл.

Ин Геннадий Павлович, Николай Дмитриевич па Прасковья Константиновна лупты ширәлн, лўна йил, айлат

мир юрн хопн яңхты питләт. Щит мет ям вәр, мосән, па мәтта Вўтвош хуят эвәлт мир кәсты тәхета яңхты питләт.

Вош кәща нәниел Прасковья Константиновна ар ям вәр щи вәрл. Муй арат йис вәр өхтыйн лўв вән хуяттәт пила вәтъща путрәуман щи вәнлтәллал ай нартуп ёхлал. Лўв яма, тәса лупл: «Мосл и вош дыпийн мира вәтъща тадәсман вәлтыйя, ширн велщи вәлупсэв кәна мәнты питл». Муй арат вән емәнхәтләтн күлуп хотәл яха ѣктәшийләт, яха шай янышләт, арсыр путәр путәртләт, ариләт, якләт. Па товийн, Касум юханыел пелка питтыйн, иса кашән ол щи яңхләт, Яньшут Акәл икия поресләт.

Вўтвош хуша вәна ювум имие Галина Даниловна Молданова вәл. Лўв иши ай нартуп мира ям йис путрәт путәртләт. Тәм елдә пела вәлтыйн, ай вошн вәлты мириев яма, вәтъща нётасман ат вәлләт. Йис ёхлўв вәрәнтум ар пурмас ал юре-мәләл, иса нәмман ат тайләл, ат вәрләт, ёнтыт ут ки вәс, ат ёнтысты вәннәлләт. Муй арат ар вәр иса ат хошләт, ат нәмләл йис рәтэв вәрәнтум ар ям пурмас, мүн па щит в€рты ат хошсэв.

Евдокия КАКСИНА

– Татьяна Николаевна, вухсар ёнмэлтү тэхий олёнэн еша путэрта.

– Мүн тэхев Нижневартовской район Охтеурье воши 1964-мит одн пүншсы, щит пята тыв питы вухсар па лепэй тэссы. Щи пурайн Нижневартовской районнэн ищимэш нял, тэхи вэс. Шаль, хуты 2017-мит одн тэп и «Охтеурской» нэмпи питы вухсар тайты тэхи хэйшэц. Интам пурал вэнтэй питы вухсар па лепэй ёнмэлдүв.

Кэт ол юхлы мүн хүщева 555 вухсар вэс, ин 564 воя йис, щирн еша аршака йис.

Ал вой сух 3 200-4 500 шойт тын тайл, тэндүм, нэмасыя дэштүтум вой сух 5-7 щурас шойт тын. Тынэн вой сухат саҳат ёнтты тэхет ёх лэлдэйт, щирн щитэйт мүн Москва, Санкт-Петербург, Пятигорск, Новосибирск, Пермь вошата китлэлдүв. Щи тумпи ал хуягт иши интернет хуват мүн однэвн уша вэрдэйт па тынэн вой сухат дэлдэйт.

Иилуп вэрэв – ямар арат ол юхлы мүн иши арсыр хурамэн дэмэйтсухат ёнтты питсүв. Ин ванлтулсын нын шивалдэстү, муйсэр хурамэн павлопосадской ухшам па тынэн вой сух эвэлт жилет дэмэйтсух тывас. Мүн хүщева Елена Мальцева грант нётупсы вух ёша холумтэй, щи вух унтасн щимэш хурамэн дэмэйтсухат тывсайт. Ин ванлтулсын пурайн мүн «Лучшее пушное производство» касупсын олёнимит тэхия питсүв. Щи тумпи «Югра мүв мөт ям пурмас» нэмпи ишакты непек ёша холумсүв. Тэм ванлтулсын мүн Россия мүвев па вошат эвэлт дэмэйтсух ёнтты тэхет ёх пида вэтаца йисүв па ияха рэпитты щира «Кашацты непек» хуша ёш посайт пунсүв.

Йистедн Югра ёх Россия мүвев пята арсыр тынэн войт сухатн нётас тарум, вудан мүва йиты. Россия мүвев вуракаёт эвэлт тэрийлти пята па хон пелэй мүвэйт эвэлт арсыр пушканят лэгтти щира тынэн войт сухатн сухултасыйт. Кашэн ол Ёмвош округ сэма питум хэлд постум пурайн хүл па вой, арсыр воношумутайт па сыр-сыр дэтуяйт ванлтулсын ма «Охтеурской» нэмпи питы вухсар ёнмэлтү тэхи кэща не Татьяна Соколова пида вэйтантыйдсум па путэртсум.

«Охтеурской» питы вухсар ёнмэлтү тэхи

Питы вухсарыт ёнмэлтү тэхи рэпатнек

– Муйсэр дэтуяйт войт дэлдэйт?

– Арсыр хүлдэйт дэлдэйт, щит мүн юханлдүв вэлтү хулдэйт, щорас хүлдэйт, щи тумпи нэмасыя хот войт дэлдэйтти щира комбикорм дэлдэйт. Ас, Дацал муй па юхан хүлдэйт мүн Нижневартовской район хуват хүл вэлдэлдэйтды вэр тэты ёх эвэлт вүлүв. Излучинск воши хүлдэйт эвэлт арсыр еплэн дэтуяйт вэртэ тэхи вэл. Щи тэхи кэща не Т.И. Азарова щорас хүлдэйт дэлдэйт, елдэй мүн лыв хүщеда щимэш хүлдэйт ёша паватлдүв. Тюмень «Курагро» тэхи вэл, мүн щи эвэлт хот войт дэлдэйтти дэтуяйт дэлдэйт. Ямал мүв «Тазовской» нэмпи тэхи эвэлт мүн вүлдэ нюхи тэлдүв.

– Муйкем арат ол вой ёнмэлтү мосл, дэлжн ям воя ат йис?

– Мүн кашэн ол вухсар па лепэй войт хурсацлдүв. Вантэ, Ас хэлтү тэлдэш

– вухсар па лепэй войт пята хор вохантты тэлдэш, ай кер тэлдэш войт пушхат сэма питлдэйт, юхи хэшум тэлдэшнэн, щит Ас потты па ван хэлтуп тэлдэшнэн войт хурсацлдүв.

– Мосты рэпатнек тэргэл муй ёнтэ?

– Их мүн хүщева 17 хуягт эвэлт ар пелэй хэнтэй рэпитлдэйт, вантэ, лыв айтэдн вэлдэйт, муй щирн войт яма тайты мосл. Хэнтэй – мөт ям рэпатнек. Зоотехник па войт ямалтү хуягт ёнтэй, щи олёнэн мүн «Рэпата» нэмпи сайт хуяга хэншсүв. Щи тумпи Тюмень воши вэлтү сельхозакадемия кэща вохты непек хэншсүв. Тэп уша йис, хуты иса хуягт арсыр тэхет вух

унтасн вэндтэйдэйт па елдэй щив рэпитты кэрлэдэйт.

– Мултү вух нётупсы касупсэти нын каслдэты муй ёнтэ?

– Па муй. Ванкутды арсыр грант вух нётупсы касупсэти каслдүв. Щи вух унтасн арсыр эмэш вэрэйт дэштэлдүв. Итэх вухн мүн па тэхет эвэлт войт дэлдэйт. Хүв мэр ияха вэлтү войт вэра мэшилдэйт, мэшэн пушхат тэйдэйт. Ипүш Башкортостан мүв эвэлт вухсар па лепэй войт дэлдэйт.

Щи тумпи мүнчева Нижневартовской район кэшайт вухн нётдэйт, щирн дывела вэн пэмашипа луплдүв.

Людмила Шульгина

Л.Пуръева, вэрум хур

Дапайт Тәрум ортум мүв, хәт Тәрум ортум мүв

Щимаш нем Түкъя-
кәң кәртән өнмүм
хәннөхүятәт рәт дәр
ванлұпсы тайс. Щит
вән көр тылаш 30-митн
«Торум Маа» немпи кат-
ра пурмасат лавалты
хоти вәс. Тыів Лельхо-
вәт, Пятниковат, Гриш-
кинәт, Юминат, Себу-
роват юхтайлдасат.

Музей кәща ләңкәр хә
Евгения Касатова ванл-
тупсы пүншумн лупäс:

— 2018-мит од вүш эвэлт «Хоттөл ёх рэт мүүвөв йис вэлүпсүйн» нэмпи вэн вेर тэтын пийтсүүв. Тэтаа мүн арсыр рэтгэж олдажан путартгүйв, муйсар унтас лыв рэт көртэл, районэл, округев па Россия мүүвөв пятаа тэсэйт. Щи нураа вүш эвэлт 13 рэт олдажан уша веरсүүв. Ин вэн путар 14-мит рэт олдажан мэнл.

Түкъяқаң рәт дәрәт
олаңын ванлтупсы музей научной рәпатнек Елена Ксенофонтова тәс:

— Түкъяқаң кәрт нәм хәнты қат ясән эвәлт тывас, щит «Так як», вантэ, йистедн тата Пүпип яххотаң веरәнтсыйт па кәртәң мир щикем тәса яксат. Щи тумпи кәртәң мир щи мүв одәңән щиты лупләт — «Дапай Тәрум ортум мүв, хәт Тәрум ортум мүв». Щи тумпи рүш хуятат лупләт, мәтты ки Түкъяқаң кәрт Ас мүвийн вәл, ширн рүш ширн «Дуга». Вантаты: рүш ширн луплән ки «Дуга», хәнтэт хәләнтләт — щит «Тука».

Цыл «Тука».
1930-мит одн Түкъя-
кэн көртгэн вет хот омсаас,
щята 62 хуят вэс. Щята
Себуроват, тэм хэнты
опрашнэм мэтты ки
щяпэр хүл нэм эвэлт ты-
вас. Щи тумпи щята йис-
тедн Гришкин рэт вэл.

Тўкъяқаң ёх ияха ёкташсат

Лельхов рәт опрашнәм
олаңын путәртты ки,
щит «ләл хоп» ясәнән
евәлт тывас. Пятников
опрашнәм рүш «пятник»
ясән евәлт йил, пятник
— щит тухәл талты хуят.

Йистэлн Түкъякай, көртәң мир – рөпатай, хәннехуят, ар хот вой тайсат. Советской лащ вәрум пурайн 1936-мит олн көртәң хәнтэт хәняя Пүпи якхот вәрсат. Щи юпийн ар хуят näртамды шаврамсы.

Тাম пура вәнты щäта хäнты йис пуграт, моньщäт, арап вәты хуятат вәлдät. И хуят - щит Пелагея Алексеевна Гришкина. Ар учёной ёх лüв эвälтäла йис пугтар, моньш, ар хäншсät па непекäт есälсät. Щитумпи лüв тэса ёнтасл. «Торум Мaa» хотн лüв ёнтум ернаслал, верум пурмäслал вантты рäхл.

Тўкъяқаң рәт ләрәт
олаңаң **Анна Себурова**
хәншәс па щиты лупаң:
«Айдата вәлмемн щи-
кәм рәт ләрәт олаңаң
хәншты вуратсум. Айд-
тиева айт ёкайтсум – ар-
хив хотатын рәпитетсум,
вәна пелка ювум рәтна-

лам иньшäссум па не-
пека хাঁшсум. Ин Түкъ-
якäң кэрт эвэлт хуятай
Россия мүвев хуваттыйн
арсыр вошатн вэлдлät-
щит Югра, Ямал, Кам-
чатка, Питы Ѣорäс мү-
вайтн, Санкт-Петербург
вошн па па тäхетн.

Вэн щатыщашев 145
ола ләлн йис, щи пурал
вүш эвәлт мүң рәтэв 300
хуята ёнмäс. Тämхätд
нын Тўкъякäң кәрт рәт
ләрәт шивалäсты, тәп
ши вөр еллы тәләм».

Тাম ванлұтupsыз Ым-
вош округ айкелдің әктуым
вәтаң ими **Таисья Се-
бурова** юхтылдас. Ям-
арат ол юхды лүв әмаш-
киника шиваляс, щата
инженер А.М. Янчев-
ский Түкъяқаң кәрт-
олаңын хәншас, лүв-
щата 1922-мит олн вәс.
Т.С. Себурова ши непек
эвәлдт лүңтас: «Түкъяқаң-
кәртәң икет хулыева рүш-
ширн путәртты хошләт,
рүш еринасат тайлдат. Хұл-
па вой велпәсләттү вәр-
тумпи лыв тәса тынесты
хошләт. Кәртәң мир яма-
вәлдәт. Түкъяқаң 41
ики, 150 ими па няврәм
вәлдәт. Ас хұват түтәң-
хопатн Сүмәтвош вән-

ты тынесты яңхийлдәт.
Хурамаң тা�хи – мухәләя
аңқармәдн ки – нохәр юх
вәнт вүр... ».

Елды лўв нэмалдмас: «Григорий Ефремович Гришкин аңщащем 16 мис тайис. Лўв 1936-мит одн советской лаш эвәлт хәнняя Пўти якты хот ве-рәс, щирн 1937-мит одн нартамлы щаврамсы. 1938-мит одн Түкъякән колхос вәрум пурайн мислув вүсыйт, и дөв хাষтас. Няврем вәнлтум не Т. Живодёрова така лупац: «Нын муй веरдәт? Елды тарум ишкى тайл, тәм вән семья муй ләтты питт?». Хаштум и дөв иши нух хурсэв.

Түкъякъан кэртэва арсыр учёной ёх юхтыйлдсэт. 1933-мит одн В. Штейниц, 1936-мит одн Пүтиякхота В. Чернецов юхтыйлсэнан. Йын ши икет нух хানшсэт, хуйтат елды вудаң лаля майнсэт. 1970-мит одн рэт кэртэма венгерской айдат учёной не Е. Шмидт тэтьялжсем. Интам ма иши учёной ёха нётлум, ванкутлы ма хущема венгерской учёной неңџан Э. Рутткаи-Миклиан па Ж. Ковач (Шон) юхтыйлләнән».

Вертутәң хәнты ими Людмила Зубакина (Гришкина) щащел Анастасия Дмитриевна Гришкина одәнән нәмәлдәмәс: «Мүн айтедән лўй пиләдә воңщумуттат ёкайты яңхсүв, ай пурә вўш эвәлт рәпата пельс сәмәна сунумсүв».

Ванлтупсыйн Түкья-
кэн көртәң ёх рәт лерәт
тумпи катра непекәт,
ишәк непекәт, арсыр
хурат па йис пурмäсät
вантсүв.

Людмила
ГУРЬЕВА

ВӘНТӘТ-ЙИНҚАТ ДАВАЛДЫ ПИТЛҮВ

«Спасти и сохранить» нәмпи мүв-ават лавалды акция Югра мүвеен 17 ол юхлы олдитсы. Щит вәрлы, ләлн мүң мирев мүвәт, вәнтәт, автәт, йинқат лавалман ат тайсат. Акция мәнты пурайн округ хүваттыйн арсыр мирхотат верәнтәлыйт, мүвәт систамтлыйт, вәнтәтн юхат омаслыйт.

Тәм тыләш 14-митн Емвошн айкеләт ёккәтты ёх пата мирхот вәс. Щата мүвәт-йинқат лавалман тайты тәхи кәща хә С.В. Пикунов лыведа путәртәс, муйсәр мирхотат мәнләт тәм ол «Спасти и сохранить» акция пурайн. Ләү лупац, хуты Ас нопатты тыләш 16-митн Емвошн «Хутыса мүвәт-автәт лавалдыйт» нәмпи мирхот пилд: «Мүвәт-йинқат лавалдытты вәр – щит наука. Мүң Югра мүвеен 17 ол мәр ши вәр ләрамтсүв. 2003-мит олң концепция хәншсүв. Щи ут ширн рәпитетсүв. Щи пурайн мүң мүвеен 7 щурас гектар шәкәлтүм мүв тайсүв. Мәнум олң мүң

округевн 3006 хәннәхә иньшассүв. Лыв күтән 77 процент хуят нәмасләт, хуты мүң мүвеен интәм систам». Интәм округев ўшколаятн, нявләмәт хәтләт мәр тайты хотати иши пушхиет тәрмев лавалман тайты вәнләтәлыйт.

Тәм ол «Спасти и сохранить» пурайн округев хүваттыйн 30 мирхот вәрлы. «Хәннәхуяттәт ләнхаләт мүвеен-йинқев лавалман тайты. Мүңева, кәща ёха, мири нәтты мосл, мосты пурайн сәрәт, күншпәң юхат па па утәт тәты, ләлн вәлтү мүвеен елды систамшака, хурамаңа ат йис», – лупац С. Пикунов.

Емвошн мир юхат омасләт

Н. Рагимова верум хур

Лыпәт тыләш 2-6-мит хәтләтн айкеләт ёккәтты ёх паты пресс-тур вәрлы. Лыв Нижневартовск, Сәрханл, Нефтеюганск па Пойковской вошат хүват тәлыйт. Щи пурайн уша паватләт, хутыса мүң мүвеен хәләң тәхет систамтлыйт, мүвәт-йинқат лавалдыйт. Щи юпийн Емвошн «Спасти и сохранить» нәмпи

мүвәт-автәт лавалды оләнән кина вәрты ёх фестиваль питл.

Тәм ол «Спасти и сохранить» акция пурайн 430 щурас хәннәхә арсыр мирхотата юхатләт. Щирн ар мир нәмасләт мүң вәлтү мүвеен оләнән, ләлн ләү систам, хурамаң ат вәс.

Надежда РАГИМОВА

Мәшәң васәт тыв юхатсат

Тәм төвийн Увәс мүвеева мәшәң васәт юхатсат. Щи мәш рүш ширн саркоцистоз нәмл. Вой велпәсләтти хуята щи оләнән иса вәтү мосл.

Щи мәш оләнән ма рәт хәем эвәлт уша паватсум. Ләү Нуви сәңхүм районән вәл. Тәм ванән васы велпәсләтти мәнәс. Кәт шош ведәс. Имел пила юлн щитнән

сәхәтти питсәнән. И васы ям вәс, кимит ут кешийн эвтәс, лыпийн нуви нярвойт шиваляс. Уша павтәс, щи шош саркоцистоз утн мәшмәлсү.

**Саркоцистоз – щит войт па тухләң войт мәш, мәшәң войт пәрдәт.
Нярвойт донән сема питыйләт, щата вәлдәт, енумдәт.**

Щи утәт мәшәң войт эвәлт тәлаң воя питты шир тайләт. Вантэ, мәшәң войт пәлдәйн муй па па вүр шептү ай воятн пурдыйт, щи юпийн пәлдәйт тәлаң войт пурдәт па щи атум мәш лыведа мәләт.

Вой велпәсләтти хуята иса велум васәт вәнтән вантты мосл. Кешийн васы мевлән ел сух мосл еша эвәттү. Нухийн дапәт миллиметра хүватн рис хурасуп нуви нярвойт шивалятты ки, щи тухләң вой саркоцистоз утн мәшилд. Тәм васы

Саркоцистоз мәшн мәшилтүм васы

дәтү ѿн рәхл, ампата па кәтета мәтү иши ѿн рәхл. Мосл түтә вүщитты муй па кät мәтра мәләт мүв лота ләп хирты.

**Хәннәхә щимаш васы дәтү юпийн иши кашаца йил.
Оләнән ел сухл каврума йил, вевдышомлыш пилд. Мулты арат тыләш юпийн хәннәхә нервной система кашаца йил, щи юпийн лүв ўнтәма йиты шир тайл.**

Щирн нын васы велсаты ки па лыпийн нәмәлт нярвой ѿн шивалятты, щи нюхи дәтү рәхл, тәп и щос мәр кавартты мосл.

Надежда НОВЬЮХОВА

Арән, якән, путрәң ат

Ёмвоши йис пурмасът шавиман тайты «Торум Маа» хотн рэпитеты ёх арән, якән па путрәң етнхот лэштәсът. Ыыв щиты Россия мүв дуваттыйн «Ночь музеев – 2019» немуп емәңхәтл веңантсът.

Тыв юхтум мир нюриша шуши ёх вәнт кәрта рәкәнмел мурт. Нюки хот кимәлн камн кина хүват йис хурат ванлтасъйт. Итәх хурат 1870-мит олн вөрсайт. Тәм хуратн мойң хүяттән хәнты, вухаль па юрн мир йис вәлүпсы шувалдасът. Щәлта кәрт хәрийн кашан хәннәхә хәнши эвәлт хурамәң лопсые верты вәнлтасы. Йис пурмасът шавиты тәхи кәща ләңкәр нә Неля Низамова лупас:

– Мүң юх пүл әхтыйн мир «Вән тыхл» па «Нохар» немуп хәншет верты вәнлтәллүв. Щәлта кашан хүят верум утыел пәнән вүлдә. Щиты мойң хүяттән әмаш щирн шуши мир хәншет оләнән уша вәрләт. Айдат хүяттәт «Нохар» немуп хәнши пила хурам вәрләт. Вәншак ёх «Вән тыхл» немуп хәнши ўртасът.

Ай нявремәт кеша олюпн нерты хәр лэштәман вәс. Ыыв щата мурта вўлы па па вой хурат хәншасът.

«Торум Маа» хуша рэпитеты хәйнән Вячеслав Кондин па Анатолий Брусницин ай ёха арсыр юнтув ванлтасън. Эвета, пухата әмаш вант-

Ненәт ернаслад ванлтәләт

Анастасия Ч. олюпән хәншаш

ты, муйсәр юнтутәтн шуши мир нявремәт юнтыйлсът. Щата ай павәрт хотье, нянь вәрты кәрые, лупас па па сыр-сыр пурмасът.

Щәлта мойң ёх кашверман ёхалн ювтать-дясът. Тынесты хәрн нянь кәрн верум каврум нянь па арсыр хүләт тынысът.

Етн оләнә арән, моньшәң ёх и рат хәр хонәнә ёктәшсът. Мет сырлы вухаль хә Анатолий Вадичупов арсыр нарасьюхат ванлтасът. Вантә, тәм хәев нарасьюхат, саңквылтапт, торсапльюхат па ныньюхат тәса тывалтәл. Лүв щи утләл нохар юх эвәлт нюхарләлә. Анатолий Вадичупов и пүш кәсты хәрн ныньюхат щос мәра вәрсәлә. Щәлта тәм арсыр нарасьюхат «Лылән союм» хуша вәнлтәйлты нявремәт юнтытасът.

Елды тәм рат пүнәлн айдат ёх Алла Иштимирова-Посохова, Сергей Ремизов, Анатолий Брусницин лыив хәншум

А. Брусницин нявремәт юнтутәт ванлтәл

У.Данило вәрүм хурат

стихләл лүнәтсът. «Хәтл» немуп театр хуша рэпитеты пух Дмитрий Тарлин хәнты ясәнән ар арийс. Щи юпийн йинтпән-лүйн ненәт лыив ёнтуум па тыюм сухлал ванлтасът. Хәнты ими Зоя Лозякова щашкан сәхл, ернаслад ванлтуман шәшасът. Нәптәл вәна ювум вухаль имие Мария Мерова нәй сәхл па ернаслад ванлтасът. Лүв ёнтуум ернасладан хилненәл па эвел ёх ёктәшум хәрн шәшасът. Тәс юл ёнтытасът.

Светлана Астапович, Людмила Зубакина, Валентина Швецова па па имет ернаслад па нәй, щашкан сәхлал ванлтасът. Евдокия Нёмысова тыюм арсыр сухат мира аляс. Айдат хәнты учёной нә Людмила Гурьевна «Хәтл» немуп хәншийн тыюм ернаслад ванлтасът.

Щәлта етн хәнядн па хүв мәр хәнты мир йис ар суват сащсът. Щит йис арән ёх арат Зоя Лозякова арийс.

Ульяна ДАНИЛО

Ханты ясанг (Хантыское слово) №10 (3526), 23.05.2019

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Брио директора –
Кондин Г.Р.
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru

Газета размещена на сайте

www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул.Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж 2166 экз.

Заказ 2237

Цена свободная

Газета

зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения
редакции.